

ערכין ח

משה שווערד

1. תוספות מסכת ערכין דף ח עמוד א

כיון דבבת אחת נדר כי הדדי תפסן - והלכך כשבא כהן להעריכו יש לומר שיתן תרתי ופלגא להאי וכן לאידך או דלמא כולהו חזו ואין לו לכהן לומר רק שיפרע כל הה' סלעים לאחת דלאחת נשתעבדו ולא לשנים ואי יהיב תרי ופלגא להאי ותרי ופלגא להאי לא יצא ידי שתייהם שהרי הדין שיתנם לאחת לבד הלכך בעידנא דיהיב הה' לתרוייהו כולהו משועבדים לאחת והוי כמו נתן ד' לראשון וצ"ל דמיירי שמעריכו על שתייהן ביחד דאי בזה אחר זה לא גרע מנתן לשניה וחזר ונתן על ראשון דהא ודאי בעלי חובין שוים וגם מה שגבה לא גרע מאילו היה מאוחר.

2. מלאכת שלמה מסכת ערכין פרק ב

אין בערכין פחות מסלע ולא יותר על חמשים סלע בגמרא פריך הא תו למה לי ומשני הא קמ"ל פחות מסלע הוא דליכא הא יותר על סלע איכא יותר על חמשים הוא דליכא הא פחות מחמשים איכא וסתמא כרבנן דלר"מ ליכא השג יד שיהא יותר על סלע ופחות מחמשים כמי שערכו חמשים אלא או חמשים או סלע, וכתב הרא"ש ז"ל ואע"ג דהא תנא רישא בלשון חכמים לא הויא סתמא וכה"ג בנדה ר"פ ששי דקתני בא סימן העליון עד שלא בא התחתון ר"מ אומר לא חולצת ולא מתייבמת וחכמים אומרים או חולצת או מתייבמת וסתים בתר הכי מפני שאמרו וכו' ופריך בגמ' הא תו למה לי ומשני משום דבעי למיסתם כרבנן אלמא מילתא דחכמים לא חשיב סתמא וא"ת אמאי צריך למיסתם כרבנן פשיטא דיתיד ורבים הלכה כרבים וי"ל דסד"א דמסתבר טעמיה דר"מ ע"כ:

3. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת ערכין פרק ב

נמצא כל דם שתראה האשה כל שבעת הימים שקבעה לה וסת שזה הוא עת נדתה הוא דם נדה, וכל שתראה באחד עשר יום שאחר השבעה הוא דם זיבה, ומה שתראה ביום השנים עשר ומה שאחריו הוא דם נדה לפי שהוא זמן הנדה, כלומר וסת שניה, הנה נתבאר כי מיום ראשון של נדות עד יום ראשון של נדות שניה שמונה עשר יום לא פחות מזה ולא יתר על זה, הנה זה כלל אחד זכרהו. וכלל אחר, שכל שהיה לה ספק אם היא זבה גדולה או לאו, הרי זו תביא קרבן זיבות ואינו נאכל. וכלל אחר שהאשה שאנו מסופקים בעת נדתה, כל זמן ששהת אחר שפסק הדם שבעת ימים טהורה הרי זו מותרת לבעלה ולהתעסק בתרומה, לפי שאפילו היתה זבה הרי כבר שהתה שבעת ימי נקיים.

4. רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק ו הלכה ו

כל ימי האשה מיום שיקבע לה וסת עד שתמות או עד שיעקר הוסת ליום אחר תספור לעולם שבעה מתחלת יום הוסת ואחריהן אחד עשר [ואחריהן] שבעה ואחריהן אחד עשר, ותזהר במנין כדי שתדע בעת שתראה דם אם בימי נדה ראתה או בימי זיבה, שכל ימיה של אשה כך הן שבעה ימי נדה וי"א ימי זיבה, אלא אם כן הפסיקה הלידה ...

5. ספר עבודה ברורה

בשיטת הרמב"ם שאחר ימי זיבה חוזרים ימי נדה

בא"ד. ואם משכו ימי זיבה חדש או שנה אינה חוזרת לתחלת נדות עד שתשב שבעה נקיים, ישבה ז' נקיים וראתה הויא תחלת נדה וכו'. מנזאר גדברי רש"י צ"י דיניס: א) אם נעשית זבה גדולה אינה חוזרת לנדומה עד שתספור ז' נקיים אף שכבר עברו הי"א יום של ימי זיבה. ב) שאם הרמיקה ראייתה ולא ראתה מיד לאחר כלות י"א ימי זיבה, אלא ראתה לאחר זמן מרובה, הוי ראיית נדות, דאין ימי זיבה צאין כי אם לאחר ראיית נדה.

אצל הרמב"ם (פ"ו מהלכות איסורי ביאה ה"ד ונפיה"מ כאן) חולק זבה וסוּבֵר: א) דאין זיבה רק צאותן י"א ימים בלבד, אצל לאחר הי"א יום, אף זבה גדולה שצריכה לספור ז' נקיים ולא ספרה ז' נקיים, הראיית שמתראה לאחר הי"א יום הם ראיות של נדה. ב) דאין חילוק צין ראתה דם נדה ללא ראתה, דלעולם ימיה של אשה מתחלקין כך: ז' ימי נדה וי"א ימי זיבה (סוּן מאופנים מסוימים), וכל שראתה צי"א ימים שאחר ה"ז ימי נדה, דין ראיית זיבה זהו אף שלא ראתה צ"י ימי נדה.

ובציבור פלוגתתם כתב הגרי"ז (סטנסקי) צב' דרכים:

(א) דהרמז"ס סובר דכמו שיש הלכה למשה מסיני ד"א יום שבין גדה לגדה הם ימי זיבה, כמו כן יש הלכה שניה של ימי נדות, דהיינו שאותם ימים שהם ימי נדות הרואה בהם דם היא גדה, והם קבועים בזמן ואינם תלויים בראייה כלל, דהיינו שאם ראתה בתקופת הז' ימים - היא גדה, ואם ראתה בתקופת הי"א ימים - היא זבה, ולכן ס"ל דהך י"א יום שבין גדה לגדה, אין הכוונה בין ראיית גדה אחת לחברתה, דהא לא צעיקן ראייה בפועל, אלא היינו בין "ימי גדה" ל"ימי נדה", וא"כ אפילו אם לא ראתה צו' ימים אלו נקראים הם "ימי נדה". ולכן אף אם ראתה צימי זיבה ולא פסקה והמשיכה לראות לאחר הי"א יום שהם ימי נדה, זמן נדה קובע שהם דם גדה הן ולא דם זיבה.

אולם רש"י סובר שיש רק הלכה אחת, לענין ימי זיבה - שהם י"א יום, אבל על ימי נדה אין הלכה כלל הקובעת איזה ימים ראויים הם לנדות, אלא כל אימת שתראה - ראוייה היא להיות גדה וזאת הי"א יום שאחר ימי הנדה שהם ימי זיבה. וימי נדה אינם תלויים בזמן אלא בראייה, וכשרואה אחר י"א יום היא מתחילה ימי נדה. ומשו"ה ס"ל ג"כ דזבה הטעונה ספירת ז' נקיים ולא ספרה, נמשך ימי זיבה אף לאחר י"א יום כיון שלא נאמר כלל זמן של ימי נדה, ואין מי שיפקיע את זיבתה.

(ב) גם לרמז"ס וגם לרש"י יש רק הלכה אחת, אלא שלפי הרמז"ס ההלכה האחת היא "ימים של גדה", ולפי רש"י ההלכה היא "ימים של זיבה". והיינו שלפי הרמז"ס דיש רק הלכה של ימים של גדה, ממילא כל שהוא "צלא עת נדמה" הוא ראיית זיבה, והי"א ימים הם הימים ש"צלא עת נדמה", אבל לאחר הי"א יום שוב הוא עת נדמה אף שעדיין לא הגיע עת וסתה, והנדות מפקיע הזיבה. ומשו"ה נמי אם הגיע וסתה בחוץ י"א יום הוא ראיית גדה, אף שהוא צי"א יום, כיון דליכא כלל ימים של זיבה, ורק כל שהוא "צלא עת נדמה" ממילא היא ציבה. אבל רש"י סובר להיפך דיש רק דין של י"א ימי זיבה בין גדה לנדה, אבל אין זמן קבוע לנדות, ע"ש בצרכיה. וע' בדרך הקודש (שמעתתא ג' פ"ב) ציבור אחר בפלוגתתם.

והנה לשיטת הרמז"ס ל"צ מה דאמרה הגמ' "קובעה שאמרה יום אחד" וכו', לכיון דסובר דימי נדה וימי זיבה אינם תלויים כלל בראיות וצהפסקות, א"כ מה מועיל כל מנין הי"ז ימים נקיים, ומנין לנו דיוס הי"ח הוא תחלת ימי נדות.

6. רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק ח

הלכה טז: כל אשה שטעתה ולא ידעה עת וסתה וראתה דם חוששת לזיבות, לפיכך אם ראתה יום אחד או שנים יושבת תשלום שבעה שמא דם זה בימי נדתה היא, ואם ראתה שלשה ימים סופרת שבעת ימים נקיים שמא בימי זיבתה היא עומדת.

הלכה יז: וכיצד היא עושה לתקן וסתה ולידע אם היא זבה ודאית או ספק זבה ולידע ימי זיבתה, הכל לפי ימים שתראה בהן, כיצד ראתה יום אחד או שנים משלמת עליהן השבעה ותתחיל למנות האחד עשר יום מאחר השבעה.

הלכה יח: ראתה שלשה ימים הרי זו ספק זבה שמא יום אחד מהן קודם נדתה ושנים בתחלת הנדה, וכן אם ראתה ארבעה, שמא שנים קודם הנדה ושנים מתחלת הנדה ויושבת חמשה תשלום ימי נדה ואחד עשר ימי זיבה אחר החמשה.

הלכה יט: וכן אם ראתה תשעה ימים הרי זו ספק זבה שמא שנים קודם ימי נדה ושבעה של גדה ומתחלת למנות אחד עשר יום מאחר התשעה שפסק הדם, וכן אם ראתה אחד עשר יום הרי זו ספק זבה, שמא שנים קודם הנדה ושבעה של גדה וב' של אחר הנדה ונשאר לה מימי זיבתה תשעה.

הלכה כ: ראתה שנים עשר יום הרי זו זבה ודאית, שאפילו היו מהן שנים לפני הנדה ושבעה של גדה הרי שלשה לאחר הנדה וישאר לה מימי זיבתה שמונה, וכן אם ראתה שלשה עשר יום ישאר לה מימי זיבתה שבעה והן ימי הספירה.

7. מגיד משנה הלכות איסורי ביאה פרק ח

[טז] כל אשה שטעתה ולא ידעה וכו'. בערכין פרק שני (דף ח') משנה אין פתח בטועה פחות מז' ולא יתר על י"ז בטועה ובגמ' תנו רבנן טועה שאמרה יום אחד טמא ראיתי פתחה י"ז שני ימים טמא ראיתי פתחה י"ז ג' ימים טמא ראיתי פתחה י"ז ד' ימים טמא ראיתי פתחה י"ז ה' ימים טמא ראיתי פתחה י"ז ו' ימים טמא ראיתי פתחה י"ז ז' ימים טמא ראיתי פתחה י"ז ח' ימים טמא ראיתי פתחה י"ז ט' ימים טמא ראיתי פתחה י"ז י' ימים טמא ראיתי פתחה י"ז י"א עשרה ימים טמא ראיתי פתחה י"א עשרה ימים טמא ראיתי פתחה י"ב פתחה תשעה י"ב פתחה שמנה י"ג (יום טמא) פתחה ז' שאין פתח בטועה פחות מז' ולא יתר על י"ז אמר ליה רב אדא בר אבהו לרבא למה לי כולי האי תמנה ז' ותשתרי אמר ליה לתקוני ליה נדה ופתחה קאמרינן [דעת רבינו] שאע"פ שאשה אהרת שאינה טועה היא מונה שבעה וי"א בין תראה בין לא תראה והרי היא נכנסת בימי נדות אע"פ שלא ספרה ז' נקיים לזבה כמו שכתבתי פ"ו לפי דעתו ז"ל וכן הוא סובר שלעולם היא מונה המנין הזה כמו שנתבאר פ"ו בטועה זו הוא סבור שכיון שאינה יכולה לשמור הסדר הזה ואם היתה חוששת לכך לעולם תהיה מקולקלת למנינה דשמה כשראתה ד' או ה' או ו' או י"א כולן היו בימי זיבה או שמא הו' מהן היו בימי נדה ולכשתחזור ותראה לאחר מכן לא תדע באי זה זמן תעמוד אם בנדות או בויבות וכן

בכל הטועות היה להן לחוש **דנו אותה חכמים כמי שעוקרת וסתה וקובעת וסת אחר** שהיא מתחלת בוסת השני לימי נדות לפי דעתו וזהו הסדר שהנהיגו בה לענין טומאה לבעלה לעולם היא חוששת לספק נדות ולספק זיבות להחמיר אבל לענין המנין כדי לתקנה לזמן הבא אינה חוששת לזבה גדולה אלא א"כ הדבר מוכרח וכגון שראתה י"ב אבל חוששת היא ליום אחד או לשנים מימי זיבות ולעולם נותנין לימי נדות השאר ואם אינה אלא יום אחד נותנין אותו לנדות שנים האחד לזיבות והשני לנדות ג' אחד לזיבות ושנים לנדות ולזה פתחה י"ו ולא נתנו כלן לזיבות מפני שלא לרבות פתחה של זו יותר מהמתחילות לראות שאפילו אינן רואות אלא יום אחד אין פתחן יותר על י"ו **ואיפשר שהוא**

סובר דהלכתא גמירי לה שאין טועה יותר על י"ז ולא פחות מז' והרי זה בכלל מה שאמרו שי"א יום שבין נדה לנדה דהלכתא גמירי לה זהו דעתו ז"ל ובאמת שאלו דברים דחוקים והעיקר כשיטת הרמב"ן ז"ל שאין האשה נכנסת לפתח נדות עד שיכלו ז' נקיים לזבה גדולה ושאר זיבות אלא סמוך לימי נדות שראתה בהן ואם לא כן לעולם היא מתחלת

בנדות כמו שנתבאר פ"ו ולפי השיטה הזו בטוען חוששין לכל מה שאפשר ואעפ"כ פתחי נדוטה בהכרח הם כפי מ"ש חכמים ויתבאר לך זה במעט התבוננות:

8. שו"ת חתם סופר ח"ה קובץ תשובות סימן סד

ובגליון מגן אברהם שלי כתבתי דבר זה הועתק בכמה מקומות בשינויים קלים, בהגהות ח"ס שו"ע או"ח רס"ה שד"ם, שו"ת האו"ח ס"ל קע"ח ד"ה ויעיין, ועיין בליקוטי הערות שעליו, אות ה', מה שציין ושקיל וטרי בזה וז"ל: שמעתי מקשים לרמב"ם [ה' איסורי ביאה פ"ו ה"ד והובא] בטי"ד ס"ל קפ"ג, דימי אשה לעולם ז' ימי נדה וי"א ימי זיבה וכן לעולם, א"כ איך שייך פתח בטועה [ערכין ח' ע"א] דניזל בתר רוב ימים והמה ימי זיבה, והתם לא שייך קבוע כיון שלא ניכר במקומו. ועיין טהרת הקודש זבחים דף ע"ג ע"א. ולפע"ד לק"מ, אדרבא איפכא קשיא, ניזול בתר רוב דמים שהמה מימי נדה, דבימי זיבה מסולקת מדמים דמש"ה דיה שעתה, ועל כרחק משום דאיכא מתנגד רוב ימים והיינו ספיקא אי ניזול בתר רוב ימים או בתר רוב דמים, וק"ל, ע"כ שם בחידושי. ומשם יראה דאין הגרסא תמוה. וגם מה שתמה על קרבן עדה אינו אלא דקדוק לשון, אבל הי' לו לתמוה תמיה אחרת כמ"ש לעיל. וכל מן דין ובר מן דין יתענג על רוב שלום ויגל כבוד תורתו כנפשו ונפש א"נ. משה"ק הנ"ל

9. ספר עבודה ברורה

מביאות קרבן ואינו נאכל. ע' פירש"י. וע' מה שכתבנו לעיל (עמוד א' ברש"י ד"ה פתחה, בד"ה בא"ד. וקרבן מספק).

בשאלת חריה (סימן כ"ט) כתב לתמוה מכאן על שיטת הרמב"ם (סוף פ"י מהלכות כלאים) דכהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודתן אפילו במקדש, לוקין מפני האונט שהוא כלאים, ולא הותרו אלא בשעת עבודה שהוא מנות עשה, ע"ש. דא"כ איך משכחת ליה חטאת העוף הצאה על הספק, והרי על כרחק כדי לעשות את עבודת הקרבנות חטאת זו לריח הכהן ללבוש בגדי כהונה, דאל"ה הוא מחוסר בגדים ועבודתו פסולה. ואיך רשאי ללבוש בגדי כהונה מספק, דלמא לאו זיבה היא ואין כאן קרבן כלל, וצמח לזבש בגדי כהונה שיש בהם כלאים שלא בשעת עבודה, ע"ש.

ואולי י"ל דזכי האי גוונא רק הכהן גדול יקריבו, ולא כהן הדיוט, דעיין ברדב"ז (פ"י מהלכות כלאים ה"ב) שכתב דהרמב"ם איירי רק צכהן הדיוט, אבל צכהן גדול מודה דמותר שלא בשעת עבודה, יעו"ש. וטעם החילוק כתב בצפנת פענח (כלאים עמוד 27) דצכהן הדיוט ליכא מנחה בלבישת הצגדים, דהצגדים הוא רק קיום צעודה. לעומת זה צכהן גדול הלבישה גופא מנחה היא, לכך ליכא צוה משום כלאים.

10. ספר חידושי בתרא

רג' ה: מתני' — לחם הפנים אין נאכל פחות מט' ולא יתר על אחד עשר. יש דמקשים דיש גם מקרים של יותר מ"א יום, דהא תנן במנחות ק. סידר את הלחם ואת הבזיכין לאחר השבת, והקטיר את הבזיכין בשבת פסולה כיצד יעשה

יניחנה לשבת הבאה שאפילו היא על השלחן ימים רבים אין בכך כלום, ועי' רמב"ם ז"ל ספ"ה דתמידין (שהוסיף שאפילו נשאר הלחם עם הבויכין על השלחן כמה שבתות אין בכך כלום), וא"כ שייך הרבה יותר מי"א יום, וצ"ל דמתני' דידן לא מיירי במקרים שעשו שלא כדיון, אבל עי' בירושלמי שקלים דאבעיא להו בסדרו בשבת ובשבת שאח"ז לא היה סולת ולא יכלו לעשות עוד לחם, ופשטו דמשאירין הלחם לעוד שבוע, וא"כ מצאנו יתר מי"א יום גם כשעשו כדיון, ואין לתרץ דמתני' לא מיירי בדבר לא שכית, דהא במתני' דידן הלאה קתני דאין קטן נימול פחות מח' ולא יתר על י"ב, ומיירי בקטן שנולד ביה"ש דזה ודאי לא שכית. הנה צ"ע במה שתירצו דמתני' דידן לא מיירי

11. רש"י מסכת ערכין דף ח עמוד ב

קטן נימול לשנים עשר - כיצד נולד בין השמשות של ערב שבת אינו נימול בשבת דשמא תשיעי הוא דבין השמשות ספק יום ספק לילה ואם יום הוא נמצא שבת יום תשעה ומילה שלא בזמנה אינה דוחה לא שבת ולא יו"ט ואם חלו שני ימים טובים של ר"ה אחר אותו שבת אינו נימול עד יום שלישי שהוא שנים עשר ללידתו..

12. רמב"ם הלכות מילה פרק א הלכה טו

הוציא העובר ראשו חוץ למעי אמו בין השמשות אע"פ שלא יצא כולו אלא בלילי שבת אין מלין אותו בשבת, וכל מי שאינו דוחה את השבת אינו דוחה את יום טוב ראשון ודוחה את יום טוב שני, ובשני ימים טובים של ראש השנה אינו דוחה לא את הראשון ולא את השני, וכן מילה שלא בזמנה אינה דוחה את שני ימים טובים של ראש השנה.

13. שו"ת הרא"ש כלל כו סימן ה

נשמט כאן סי' ו' מילה שלא בזמנה, אינה דוחה י"ט שני של גליות. והא דקתני בפרק רבי אליעזר דמילה (קלז): שני ימים טובים של ר"ה, נימול לי"ב; הוא הדין בי"ט של גליות, אלא שהמשנה נשנית בארץ ישראל. דדוקא גבי מת התירו לדחות יו"ט שני, והתירו אפילו ביו"ט שני של ר"ה; אבל במילה שכבר עבר זמנה, לא התירו לדחות יום טוב שני בשבילה.

14. שו"ת נודע ביהודה מהדורה קמא - אורח חיים סימן ל

ובגוף הדין שנחלקו הרמב"ם והרא"ש במילה ודאי שלא בזמנה דלהרמב"ם דוחה יום טוב שני ולהרא"ש אינו דוחה, נראין דברי הרא"ש דמה סברא יש להקל בשאר ימים טובים יותר מר"ה מה שאינו תלוי ביומא אריכתא, והרמב"ם בפירוש המשנה שם פרק ר"א דמילה באמת כתב שבר"ה נימול לשנים עשר לפי שהוא יומא אריכתא ולענ"ד צ"ע. והרא"ש בתשובה שפיר השיב שהרי לענין מת שהקילו הקילו גם ביום טוב שני של ר"ה וא"כ גם לענין מילה אם היו מקילים בשל גליות היו מקילים גם בר"ה. ואעפ"י שנראין דברי הרא"ש מ"מ מי שרוצה לסמוך על הש"ך שהכריע כהרמב"ם וסמ"ג להקל ביום טוב של גליות אין מוחין בידו והנלע"ד כתבתי. והנה שבגוף הדבר שהתיר הרמב"ם בשאר יו"ט של גליות עיקר טעמו ממה דאמר שם במשנה בפרק ר"א דמילה שני י"ט של ר"ה נימול לי"ב, א"כ חזינן שדקדק התנא לומר שני יו"ט של ר"ה והרא"ש בתשובה דחה הוכחה זו וכתב לפי שתנא דמתניתין ה' בארץ ישראל לכך נקט של ר"ה. ואני אמרתי עוד טעם דהתנא נקט של ר"ה לרבותא אף שהוא מלתא דלא שכיחא שיהיה אלול מעוברת אפ"ה לא שרינן מילה שלא בזמנה וק"ו בשני יו"ט של פסח. ואמנם רש"י בפ"ב דערכין במשנה דאין קטן נימול פחות מח' ולא יותר על י"ב, פירש ג"כ אם חלו שני ימים של ר"ה וכו'. א"כ חזינן גם רש"י נוטה לדעת הרמב"ם וא"כ הסומך עליהם להקל לא הפסיד. מהגדול ממינסק ע"ש במה דהכריע כהרא"ש ביו"ט ב' של גליות. ודבריו תמוהין עיין ביצה (דף כ"ב) גבי מחל עינא ודוק:

15. שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן רנ

תחלת דינו על דברי תורה אשר נפשו היפה בשאלתו לחוות דעתי בענין מילה שלא בזמנה ביום טוב שני של גליות דהחליט המחבר בי"ד סי' רס"ו להחמיר כהרא"ש והש"ך סק"ח כ' להקל כהרמב"ם והנה הש"ך לא ראה תשובת התשב"ץ ה"ג סי' רפ"ד שכ' בסוף התשובה אלשון רש"י פסחי' דף מ"ז ע"א ד"ה בי"ט של ר"ה כו' בסוף הדבור י"ט של ר"ה דוקא דבזמן לחה"פ לא ה' ב' י"ט של גליות עכ"ל וכ' תשב"ץ ונראה מדבריו שאם ה' אפשר שיהי' בי"ט של גליות כמו שאינו דוחה יו"ט א' כך אינו דוחה יו"ט ב' ולמדנו מדבריו כי מה ששנינו בפ' המילה יש נימול לשמנה כו' חל ר"ה כו' דה"ה בי"ט של גליות דמילה שלא בזמנה אינו דוחה יו"ט ב' של גליות אלא דתנא נקט בי"ט של ר"ה דתנא ירושלמי הוא דלית להו בי"ט של גליות ובזמן שמקדשי' עפ"י הרא"י דאלו בזה"ו לא משכחת לה בב"י"ט שר"ה דאין תשרי חל

ביום א' דלא אדו ראש אלא ודאי בזמן שמקדשי עפ"י הראיה דלית לה ב"ט ש"ג = של גלויות = וסרכא דמתני' דמנחות דנקט ב"ט של ר"ה בדוקא נקט ה"נ ור"ה לדין דאית לך ב"ט ש"ג כי היכי דלא דחי ספק מילה י"ט ב' שר"ה ה"ה י"ט ב' ש"ג **והרמב"ם ז"ל תפס לשון המשנה כפשטה כו' וכ"כ בס' המצות הגדול ונראה כי לא בהשגחה כ"כ וראיתי בס' יו"ד שהרא"ש ז"ל כ' בתשובה שאינה דוחה י"ט ב' ש"ג ולא פירש לנו טעמו ונראה שמטעם זה אמרה הרא"ש וראוי לסמוך עליו כ"ש להחמיר ולפי שהוא דבר נוהג תדיר כתבתי זה שמעון בה"ר צמח ז"ל עכ"ל העתקתי הואיל ואפשר שאינו מצוי בגבולו.**

ולכאורה נלפע"ד דלפי התשב"ץ דסירכא דלישנא דמס' מנחות נקט א"כ תנא בירושלים ממש קאי ולא בשאר ארץ ישראל א"כ מוכח מזה דה"ה וכ"ש ביטש"ג = ביום טוב של גלויות = בו"ה אז אע"פ שאינם אלא ממנהג אבותינו מ"מ לא דחי והוא דהרי בירושלים עצמו לא משכחת ר"ה בספק בשום אופן אלא כשהגיע מנחה ולא באו עדים אז ידעו בודאי כי היום חול גמור בלי שום ספק ואך רבנן גזרו לנהוג בו קודש בשארית היום כדי שלא יולולו בו בשנים הבא' ומפני חששא קלה כזו דחו מצות מילה שלב"ז = שלא בזמנה = ליומא אחרת אחר י"ט א"כ ה"ה ל"ט ב' ש"ג בו"ה זהו נמי משום שמא יחזור הדבר לקלקולו ויולולו בו ועוד שלע"ד ק"ו נמי הוא דכבר כתבתי במקום אחר דהך מנהג י"ט ב' קרוב לדאורי' הוא דהוה כדבר שנאסר במנין דאע"ג שנתבטל הטעם לא נתבטל התקנה אא"כ עברה החששא כמ"ש הראשונים ועיי' בקיצר במג"א סי' תס"ח והכא כיון שאפשר בשום אופן בעולם שיחזור הדבר לקלקולו הרי החששא קיימת אע"ג דהטעם בטל דאין כאן ספק מ"מ כיון שהחששא קיימת ה"ל קרוב לדאורייתא משא"כ ר"ה בירושלים מן המנחה ולמעלה דאע"ג דהוא חמור לענין ביצה היינו משום חומרו שהוא ודאי חול ואפ"ה עשאוהו י"ט לא שייך לעשות ב' קדושות מספק וע"כ לעשותו מדרבנן כיומא אריכתא משא"כ ב"ט ש"ג חומרו קולו שהי' מתחלה מספיקא דאורי' ועיי' ה"י כל א' ספק י"ט חול וב' קדושו' הם גם עתה אין לנו להחמיר יותר ממנהג אבותינו אבל בעצמותו הוה ב"ט ש"ג ק"ו מבי"ט של ר"ה בירושלי' לכאורה וצ"ע אהרמב"ם וסיעתו לכאורה.

וראיתי בנב"י קמא סי' למ"ד /ל' מייתי מלשון רש"י עירובי' ח' ע"ב דבמתני' תנן סתמא לא יותר על י"ב ורש"י פי' ב"ט של ר"ה משמע דס"ל כהרמב"ם ולא עיי' בתשב"ץ הנ"ל דמייתי מפרש"י פסחי' מ"ז הנ"ל דלא כהרמב"ם וע"כ רש"י גם בעירובי' שגירת לישנא דש"ס דשבת נקט ולישנא דש"ס דמנחו' ולעולם כהרא"ש ס"ל ולא כרמב"ם...

16. ספר עבודה ברוה

ולכאורה צפוטות יש לדחות דרש"י נקט לשון המשנה בשבת, ולכן אין להציא ראייה מרש"י כלל. וכן העיר השמועת חיים, והציא שכן תמה המחזיק ברכה. אך נראה, שאם רש"י

קצר כהרא"ש היה לו כאן לכתוב כן בפירוש כדי שלא נטעה לחשוב כשיטת הרמב"ם. ועוד יש לדייק מדלא כתב רש"י בתחילת דבריו: כיצד "כגון" נולד בין השמשות וכו', מוכח דהציור של שני ימים טובים של ר"ה הוא הציור היחיד של מילה לשנים עשר יום, דאם היו יאורים אחרים וכמו שחלו שנים ימים טובים של גלויות, היה לרש"י לכתוב "כגון" בתחילת דבריו, להורות שזהו רק ציור אחד ממנה אופנים, וזו הוכחה הנודע ביהודה.

בא"ד. ואם חלו שני ימים טובים של ר"ה אחר אותו שבת וכו'. לכאורה היה לרש"י לנקוט כדוגמא דלעיל שחלו שני ימים טובים של ר"ה ביום חמישי וששי, ונולד הקטן בבין השמשות של בין רביעי וחמישי שבוע קודם, שאז נימול לי"ב, דהיינו שנימול רק ביום ראשון שאחר ר"ה ושבת. דלכאורה בדוגמא שנקט רש"י היא אינה במציאות מכח הכלל של "לא אד"ו ראש".

ונראה דנקט רש"י כן להקל על החשבון, דאחר שביאר החשבון של נימול לתשע בכל נולד בבין השמשות, ושל עשר בנולד בבין השמשות של ע"ש שנימול רק ליום ראשון, הוסיף שאם חל אח"כ ר"ה ביום ראשון ושני, מתאחרת מילתו בעוד יומים ליום ג', ואז הוא י"ב ללידתו. ונראה דזהו גם הטעם שנקטה המשנה בשבת (דף קלז.) בסדר הזה.

1. מהרש"א על ערכין דף ח/ב

גמ' צדקתך כהררי א-ל אלו נגעי אדם כו'. ע"פ מ"ש פ"ק דקידושין שדרש אבימי מזמור לאסת כו' ופרש"י קינה מבעי ליה אלא שאמר שירה על שכילה הקב"ה חמתו על העצים והאבנים ומתוך כך הותר פליטה כו' וכה"א כלה ה' חמתו ויצת אש בציון עכ"ל כמו כן קאמר הכא צדקה עושה הקב"ה שלא כילה חמתו על האדם בנגעיו אלא על הבתים משפטו
 תהום רבה שיהיו נגעים בהם ג' שבועות וק"ל:

2. ספר בנייהו בן יהודע על ערכין דף ח/ב

ר' אליעזר כובש, ר' יוסי בר' חנינא אומר נושא. לפירוש רש"י שהביא בעין יעקב כובש ר"ל תופש מן העונות וכובשן במצולות ים כמ"ש [מיכה ז' י"ט] יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים, ונושא ר"ל נתן ידו למטה וכובשן למעלה כדי שיכריעו הכזית כמ"ש [שם] נושא עון, הנה צריך להבין מאי בנייהו, ועוד באיזה טעם משליך מן העונות במצולות ים, ואם

יש טעם לזה ישליך הכל ולמה ישליך רק חלק מהם, וכן למאן דאמר נושא מה טעם יש בזה האופן. ונ"ל בס"ד על פי מ"ש המפרשים ז"ל ששני יצר הרע יש בעולם האחד נמשך ובא מכח התולדה ע"י חטא אדם הראשון נדבק וזהמת הנחש בנולדים כולם ומתהווה מזהמת הנחש יצר הרע, והשני הוא היצר הרע הבא מצד הקליפה שיש למעלה כנגד עולם הנשמות. וזה נקרא בלשון חז"ל בשם מלאך רע, שעליו אמר הקב"ה בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין, וכתבו שיש מיני עונות באים מן יצר הרע של התולדה ויש מיני עונות נעשים ע"י יצה"ר שהוא מלאך רע, ובה פירש הגאון רבי יהונתן ז"ל מאמר חשבון שעשה יצחק אבינו ע"ה לעתיד בשנות האדם, שעשה סברה לומר פלגא עלי מצד עונות הנעשים מיצר הרע של התולדה, ופלגא עלך מצד עונות הנעשים מיצר הרע שהוא מלאך רע ע"ש. ובה פרשתי הטעם שלוקחין ביום הכפורים שני שעירים אחד לה' ואחד לעזאזל, ולכן הבבליים מתלשים בשערו ואומרים לו טול וצא טול וצא [יומא ס"ו]. שכופלים הדברים, ר"ל טול וצא עונות שבאים מיצר הרע של התולדה, וטול וצא עונות שבאים מיצר הרע שבא מן הקליפה שנקרא מלאך רע. ובה מובן טעם המאמר כאן לה' אלעזר דאמר כובש שלוקח מן העונות ומשליך במצולות ים, והיינו שלוקח עונות הבאים מיצה"ר של התולדה שנעשה מן חומר הארץ, ולזה משליך במצולות ים מקום החומר העכור ואינו לוקח כל העונות שהם הנעשים מיצה"ר דקליפה, כי על אלו אין להם תירוץ וצריכין הם לתקן זה, כי על כך נעשה יצה"ר זה בעולם שיהיה האדם נלחם עמו ומקבל שכר. ור' יוסי ברבי חנינא אומר נושא שמגביה הכף למעלה סבירא ליה הסברה להפך כי מקיל מן העונות שנעשו מיצה"ר הנעשה מצד הקליפה מלמעלה, דעל זה יש להם לטעון למה בראת אותו, אבל עונות הנעשים מצד יצה"ר שנעשה מן התולדה מכח זהמת הנחש אין להם טענה לפטור עצמן, כי יאמר להם למה חטאתם בעץ הדעת והבאתם זה לעולם. ולפי דברים אלו תבא דרשה של כל אחד היטב בפסוק צדקתך כהררי א-ל משפטך תהום רבה, דוק ותשכח.

3. חידושי אגדות למהר"ל ערכין דף ח עמוד ב

צדקתך כהררי א-ל וגו'. פי' מחלוקת [שלהם] כי למ"ד אלמלא צדקתך כהררי א-ל מי יכול לעמוד נגד משפטך וכו'. סבר כי המדה הקרובה אל הש"י ביותר והיא ראשונה אל הש"י ביותר הוא מדת הצדק, ולפיכך פירושו אלמלא צדקתך כהררי א-ל שהוא ראשון אל הש"י וקודם, לא היה אדם יכול לעמוד מפני המשפט, אבל מ"מ הצדק הוא קודם וראשון אל הש"י. ורבה סבר אפכא כי המדה הראשונה אל הש"י הוא מדת המשפט. ולפיכך פירושו צדקתך כהררי א-ל מפני כי משפטך תהום רבה והיא המדה שהיא ראשונה אל הש"י מדת המשפט, ודבר זה מחלוקת עמוק אין כאן מקום לפרש. ולפיכך רבה דאמר המשפט הוא ראשון אל הש"י, סבר כמ"ד כובש. ופי' מחלוקתם כי כאשר יש מחצה זכיות ומחצה חובות, רב חסד מטה ידו חסד, דודאי האדם כאשר רבו עונות שלו הוא רשע כאשר נחשב מצד עצמו, וכאשר נחשב רשע אז הוא נאבד מצד עצמו. אבל כאשר הוא מחצה זכיות ומחצה חובות ואז רב חסד מטה ידו כלפי חסד, והוא נדון מצד הש"י לטובה, ועל זה שואל היכי עביד שמזכה את הבינוני הוזה לזכות, ר"א אומר כובש העון במדת המשפט ודווחה העון שלא יקטרגו העונות עליו, כדכתיב יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתינו. ור"י בר חנינא סובר נושא העון מצד צדקתו יתברך סוכל העון ונושא אותו. הרי כי רבה דאמר מדת המשפט הוא הוא שקרוב אל הש"י ואל אמתת עצמו, סבר כר"א דאמר כובש העון במדת המשפט ודווחה אותו, כי כאשר האדם הוא מחצה זכיות ומחצה חובות ולכן הש"י כובש העון שלא יהיו מאבדים הזכיות ומשליך אותם במצולות ים. ומ"מ כי מדת הצדק הוא הקרוב אל הש"י, סבר כי הש"י נושא עון במדת הצדק שלו נושא וסוכל העון. ועניין זה עמוק מאוד ואין להאריך כי פי' זה ברור, ועיין במסכת ר"ה (י"ב ב') ושם מבורר ג"כ. ורש"י ז"ל לא פי' בעניין זה וכאשר תעיין ותעמיק בענין זה תמצא כי פירושו זה ברור*.)

4. ספר שיחות מוסר: תשל"ב: כז

אֵי בִיבְמוֹת (מ"ז א') "ת"ר גר שבא להתגייר וכו' ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות וכו'".

וּפְיֵי הַמְאִירֵי ז"ל "ויראה הטעם בקלות, מפני שעובדי האלילים אין להם בדרכי דתיהם ועבודת אליליהם מצות יתירות וכשישמע מצות יתירות שלנו והקלות שבהם, יאמר בלבו, כמה דקדוקים הם מדקדקים ללא צורך, ויחזור בו". עכ"ל.

וּבְכִיאוֹר דְּבֵרֵינוּ ז"ל נראה, כי אין הגויים עובדי הע"ז "עבדים" לע"ז, שאין הע"ז שמעבדת את הגוי עד שהיא קרוי "עבד", שכן הגוי בן חורין לעשות כרצונו. ומלבד ציוויים ספורים שהוא מצווה עליהם, אין לחיי יום יום שלו כל קשר עם אליליו, לא כן אדם מישראל, להבדיל, שכולו "עבד" מרגע קומו בבקר עד שכבו, כל פרט וכל תנועה מכוונים עפ"י השו"ע, ואף בלבישת בגדיו ישנם כמה דינים והנהגות, ולא כ"ש בשאר פעולותיו, והמה הקרויים "מצות קלות" אשר בהם מתבטאת עבודתו של האדם מישראל לבוראו, וזאת צריך להודיע לגר שבא להתגייר, דבר זה עלול להרתיעו כי רחוק הוא ממושגיו, וקל לו לקבל עליו מצות חמורות מאשר מצות קלות שמשעבדות אותו בכל הליכות חייו.

אך לכשנתכונן בדבר נמצא כי טובה גדולה ואושר גדול היא לנו התורה הק' אשר היא תורת חיים המורה לאדם את דרכו על כל צעד ושעל, ומוציאה את האדם מן הספק, ובכל בעיותיו הוא מוצא לו הכרעה בתורה, ובלא תורה האדם אפוף ספיקות ופקפוקים, ומצינו שהספק קשה לאדם מן הודאי אפ"י במקום שהודאי גרוע, וכמ"ש חז"ל (ערכין ח' ב') "צדקתך כהררי א-ל, אלו נגעי אדם, משפטיך תהום רבה, אלו נגעי בתים". ופירש"י "נגעי אדם נבררים בשבוע אחד אם לטהר אם להחליט, וצדקה גדולה היא זו", ונגעי בתים יש בהם הסגר לשלשה שבועות יעו"ש.

ולכאורה מה צדקה יש בכך שנגעי אדם נבררים בשבוע אחד, אם נתברר.

להחליט לטומאה, ואיך קרוי דבר זה צדקה לעומת ההסגר בנגעי בתים לשבוע שלשי, שנקרא "תהום רבה" והרי יתכן שלאחר הזמן יטהרנו הכהן, ואי"כ לכאורה איפכא הוי, שנגעי בתים שיש להם תקוה ליטהר הם צדקה לעומת נגעי אדם שנחלטו לטומאה.

וראינו מזה, כי נוח הוא לאדם לקבל עליו דין טומאת הבית עם כל הנובע מזה דהיי' נתיצת הבית, מאשר עוד שבוע של ספיקות, ואפ"י ישנה אפשרות שיטהר ביתו, ונגעי אדם שנחלט לטומאה אעפ"י שהוא משתלח חוץ למחנה ישראל והוא חשוב כמת, אעפ"י כן הרי"ז צדקה גדולה עבורו, כמו שנא' "צדקתך כהררי א-ל".

והוא החסד הגדול שעשה הקב"ה עם ישראל שנתן להם תורה שמראה לאדם את דרכו הברורה. וכל פרט ופרט בחיים יש לו דין מפורש בשו"ע, ולכל אחד מישראל הלומד תורה, ידוע רצון קונו ומה עליו לעשות.